

процес. Головне завдання вчителя – створити умови для розвитку учня, його здібностей, творчого сприйняття знань, мотивувати до вивчення предметів. Сучасний педагог має досконало знати теорію і практику компетентнісного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного підходів; керуватися в своїй роботі вимогами Державного стандарту; розуміти значення основної навички XXI століття – вміння самостійно вчитися впродовж всього життя. демонструвати універсальні і предметні способи дії, створювати умови для набуття життєвого досвіду, бути партнером учнів та батьків.

Спонукаючи учнів навчатися впродовж життя може тільки той, хто сам постійно навчається, опановує та застосовує сучасні педагогічні технології, інтерактивні методи навчання і виховання; прагне самовдосконалення, творчого підходу та раціоналізму; має активну життєву позицію.

Список використаних джерел та літератури

1. Анкета <https://nus.org.ua/expectations/>
2. Гусак, В.М. (2019). Нові ролі педагога у контексті реформ сучасної української школи. Матеріали Науково-практичної конференції «Педагогіка партнерства як основа розвитку суб'єктів освітньої діяльності в умовах НУШ» <http://conf.zippo.net.ua/?p=79>
3. Державний стандарт початкової освіти. No87. (2018, 21 лютого). URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/prozatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
4. Закон України про освіту. No2145-19. (2017, 5 вересня). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
5. Кондратенко Л.О. (2017). Психологія первинної шкільної неспішності. Чернівці : Десна Поліграф.
6. Коноваленко Ю. (2017). Тьютори, Коучі, Фасилітатори, Ментори, Наставники розбираємось хто це. URL: <http://hardkonovalenko.blogspot.com/2017/03/blog-post.html>
7. Концепція «Нова українська школа». (2016, 27 жовтня). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrainska-shkola-compressed.pdf>
8. Мірошник, З.М. (2011). Кореляція ролей вчителя початкових класів. Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія: Психологія, (45), 197-201.
9. Осадча, К. (2016) Аналіз сутності поняття «тьюторська діяльність» у системі шкільної освіти. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського, No 4 (55), 149 –153.
10. Сухомлинський В. Сто порад учителям / В.О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1988. – 304 с.
11. Фісун, О.В. (2010). Педагогічна фасилітація як багатозначний феномен. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди. «Засоби навчальної та науково-дослідної роботи», Вип. 34, 133–139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znphnpu_zntndr_2010_34_21
12. Швець, Т. (2018). Тьюторські компетенції, або Чому не кожний вчитель може стати тьютором. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/1404-tiutorski-kompetentsii-abo-chomu-ne-kozhnyi-vchytel-mozhe-stati-tiutorom>

Романюк А.О.,

фахівець (консультант) комунальної установи
«Інклюзивно-ресурсний центр»
Білогірської селищної ради

Інклюзивна освіта у Новій українській школі

У статті висвітлено сучасні підходи до організації інклюзивного навчання відповідно до вимог Нової української школи.

Ключові слова: освітній заклад, діти з особливими потребами, інклюзивна освіта, Концепція інклюзивної освіти, Нова українська школа, освітнє середовище.

*Інклюзивна освіта – перспектива нова.
Хоч різні можливості – рівні права!
Кожна дитина – це цілий світ,
освіта, повага і рівність для всіх!*

Одним з основних напрямків розвитку сучасної освіти є забезпечення рівних прав на освіту для всіх дітей, у тому числі для дітей з особливими освітніми потребами. Перед кожним освітнім закладом, у якому є діти з особливими освітніми потребами, постає запитання, в яких умовах мають навчатися діти з особливими освітніми потребами, як ефективно організувати освітній процес для таких школярів? Протягом останнього десятиліття вітчизняні науковці, зокрема, С. Богданов,

Г. Гаврюшенко, А. Колупаєва, Н. Найда, Н. Софій, І. Ярмошук та ін., присвячують свої праці дослідженням проблеми залучення осіб з особливими потребами до навчання в освітніх закладах, їх реабілітації та соціалізації до суспільних норм.

Організація інклюзивної освіти в закладі загальної середньої освіти - інноваційний напрямок в сучасній, реформованій галузі освіти в Україні, що забезпечує інтеграцію дітей з особливими потребами в загальноосвітній простір навчання і виховання. Кожна дитина, незалежно від стану здоров'я, наявності фізичного чи інтелектуального порушення, має право на одержання освіти, якість якої не відрізняється від якості освіти здорових дітей. Тому актуальності набуває інклюзивне навчання, що передбачає спільне перебування дітей з особливими освітніми потребами з їх здоровими однолітками, створення рівних можливостей і забезпечення варіативності для дітей у здобутті якісної освіти відповідно до здібностей та індивідуальних можливостей, надання допомоги в їх соціалізації.

Згідно з Конвенцією ООН про права інвалідів [4] та її ратифікацією, Україна повинна забезпечувати інклюзивну освіту на всіх рівнях, починаючи від дошкільної, загальної середньої, вищої освіти, професійного навчання, освіти для дорослих і до навчання протягом усього життя без дискримінації та нарівні з іншими, визнання та ствердження права осіб з особливими освітніми потребами на повноцінну участь у суспільному житті, усвідомлення необхідності створення умов для реалізації цього права.

В українському законодавстві термін «діти з особливими освітніми потребами» використовується у вужчому розумінні інклюзивної освіти й охоплює дітей з порушеннями психофізичного розвитку та дітей з інвалідністю. [2, с. 10].

Інклюзивна освіта у різних джерелах описується по-різному. Інклюзивна освіта (від англ. inclusion – включення) – система освітніх послуг, яка створює можливості навчання всіх без винятку дітей, у тому числі дітей з психофізичними вадами, в загальноосвітньому навчальному закладі за місцем проживання, адаптуючи навчальне середовище до потреб дитини. Головною метою інклюзивного навчання і виховання є створення умов для особистісного розвитку, творчої самореалізації та утвердження людської гідності дітей з особливими потребами. Навчання відбувається за індивідуальними навчальними планами та забезпечується психолого - педагогічним супроводом. Інклюзивна освіта передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її розвитку.

Концепція Нової української школи висуває якісно нові вимоги до професійної діяльності та особистості сучасного вчителя, в основу яких покладено принципи педагогіки партнерства та орієнтацію на потреби учня в освітньому процесі. Головним завданням педагогіки партнерства є подолання інертності мислення педагогів, перехід на якісно новий рівень побудови взаємовідносин між учасниками освітнього процесу та, в кінцевому результаті, створення гуманного суспільства, позбавленого упередженості та стереотипізації стосовно усіх його членів. Також у Концепції НУШ окремо акцентовано увагу на впровадженні особистісно орієнтованої моделі освіти, заснованої на ідеології дитиноцентризму, сутність якої полягає у максимальному наближенні навчання і виховання кожної дитини відповідно до особливостей, здібностей і життєвих намірів.

Особливої значущості педагогіка партнерства та ідея дитиноцентризму набуває у навчанні дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти.

У новій редакції Закону України «Про повну загальну середню освіту» стаття 26 пункти 4, 5 наголошується «відповідно до індивідуальних особливостей освітньої діяльності для кожного учня з особливими освітніми потребами, який навчається в інклюзивному класі, у порядку, визначеному законодавством, складаються індивідуальна програма розвитку та індивідуальний навчальний план (за потреби). Індивідуальна програма розвитку визначає перелік необхідних дитині психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг, що надаються індивідуально та/або в груповій формі». [1]

Як свідчать дослідження, в інклюзивних класах наголос робиться в першу чергу на розвиток сильних якостей і талантів учнів, а не на їхніх фізичних або розумових проблемах. Взаємодія з іншими дітьми сприяє когнітивному, фізичному, мовному, соціальному та емоційному розвитку дітей з особливими освітніми потребами. При цьому діти з типовим рівнем розвитку демонструють відповідні моделі поведінки дітям з особливими освітніми потребами й мотивують їх до цілеспрямованого використання нових знань і вмінь. [2] В інклюзивних класах взаємодія між учнями з особливими освітніми потребами та дітьми з типовим рівнем розвитку сприяє налагодженню між ними дружніх стосунків, завдяки чому діти навчаються природно сприймати й толерантно ставитися до людських відмінностей, стають більш чуйними, готовими допомогти. [3]

Завданнями інклюзивного навчання і виховання в умовах НУШ є:

- забезпечення права дітей з особливими потребами на здобуття освіти в умовах загальноосвітніх навчальних закладів у комплексному поєднанні з корекційно-розвитковими заходами;
- різнобічний розвиток індивідуальності дитини на основі виявлення її задатків і здібностей, формування інтересів і потреб;
- збереження і зміцнення морального і фізичного здоров'я вихованців;
- виховання в учнів любові до праці, здійснення їхньої допрофесійної підготовки, забезпечення умов для життєвого і професійного самовизначення;
- виховання школяра як культурної та моральної людини з етичним ставленням до навколишнього світу і самої себе;
- надання в процесі навчання і виховання кваліфікованої допомоги з урахуванням стану здоров'я, особливостей психофізичного розвитку здобувача освіти.

Які умови повинні бути створені для організації навчання дітей з особливими освітніми потребами у Новій українській школі? Доступність будівель і приміщень, використання відповідних форм і методів навчально-виховної роботи, психолого-педагогічний супровід, співпраця з батьками або особами, які їх замінюють. Організація інклюзивного навчання передбачає надання дитині з особливими освітніми потребами психолого-педагогічної, корекційної допомоги. Корекційно-розвивальні заняття проводяться в окремому приміщенні, в якому можуть бути створені навчальна, ігрова, сенсорна зони, зона релаксації. [3] **Інклюзивний** заклад освіти, який забезпечує інклюзивну освіту як систему освітніх послуг, зокрема: адаптує або модифікує навчальні програми та плани, фізичне середовище, методи та форми навчання, використовує наявні в громаді ресурси, залучає батьків, співпрацює з фахівцями ІРЦ для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей, створює позитивний клімат у шкільному середовищі. Для ефективного інклюзивного навчання необхідні спільні зусилля не лише з боку вчителів, а й ровесників та батьків.

Успіх інклюзивного навчання, виховання та розвитку дітей з особливими потребами залежить від психолого-педагогічного супроводу спеціалістами. Без кваліфікованої допомоги спеціалістів дітям важко розкрити свої можливості та здібності. Це обумовлено психологічними особливостями таких дітей, їхніми зниженими можливостями до засвоєння навчального матеріалу, невдачами у попередньому навчанні й вихованні, неблагополучними родинними умовами.

Нова українська школа повинна забезпечити такий психолого-педагогічний супровід, який дасть можливість запобігати виникненню в дітей з особливими освітніми потребами дестабілізаційних чинників, формувати їхні адаптивні функції, забезпечувати оптимальний розвиток та здобуття освіти в умовах освітнього закладу. Інклюзивне навчання в Новій українській школі може бути ефективним при створенні відповідних організаційно-педагогічних умов: сприятливий позитивно налаштований клімат в ЗЗСО, прийняття дитини з особливими освітніми потребами, розуміння її особливостей, надання кваліфікованої допомоги з боку команди спеціалістів. Основою освітнього процесу в інклюзивному класі можна вважати корекційну спрямованість навчального процесу, що передбачає виправлення вад та розвиток збережених природних можливостей дитини з ООП, індивідуальний підхід та диференційоване викладання, що дозволяють зробити навчання гнучким, особистісно орієнтованим, можливим для розмаїтого дитячого колективу. Із самого початку має бути визначено, які саме фахівці будуть працювати з дитиною, надавати їй освітні та додаткові спеціальні природні послуги в освітньому закладі. Важливо створити команду супроводу. Вона має спільну мету, спрямовану на задоволення освітніх потреб та підтримки учнів з особливостями розвитку. Фахівці, що входять до складу команди, виконують різні функції (ролі), але залежні один від одного, координуючи спільну діяльність як складові одного цілого. До складу такої групи входить: координатор (директор або заступник директора освітнього закладу), вчитель, асистент вчителя, батьки, або законні представники, вчитель-дефектолог, психолог, логопед та інші спеціалісти. Злагоджена і цілеспрямована діяльність кожного з учасників команди супроводу дитини в освітньому закладі має своє коло завдань, а також спільні актуальні цілі щодо розвитку дитини, над якими працює на кожному занятті з метою корекції недоліків та розвитку збережених можливостей дитини, становленню її соціальної адаптації та отриманню нею якісної освіти в ЗЗСО.

Згідно з рекомендацією інклюзивно-ресурсного центру в індивідуальному навчальному плані дитини з особливими потребами, яка навчається в інклюзивному класі, передбачено від 3 до 8 годин на тиждень корекційно-розвиткових занять з корекційними педагогами або фахівцями ІРЦ, психологічний супровід та допомога асистента вчителя. Тому такого особливого значення в інклюзивній освіті набуває діяльність не лише кожного окремого вчителя, а узгодженість дій всього педагогічного колективу.

Надзвичайно важливим є також змістовне наповнення роботи з дітьми з особливими освітніми потребами у НУШ. Вчителі початкових класів, асистенти вчителів та інші фахівці, які працюють в Новій українській школі з дітьми з особливими освітніми потребами, а особливо батьки таких дітей, можуть використовувати практичні вправи для задоволення особливих освітніх потреб дітей, інтегрувати завдання, ігри, вправи та використовувати їх у щоденній взаємодії з дітьми.

Педагогічна корекція — складна система засобів та впливів на учня з вадами, спрямованих на послаблення або виправлення вад його розвитку, яка ґрунтується на максимальному використанні збережених можливостей дитини і реалізується у двох взаємопов'язаних напрямках:

- 1) послаблення або виправлення недоліків у тій чи іншій сфері розвитку дитини;
 - 2) сприяння розвитку дитини як цілісної особистості [Миронова].
- Процес навчання — основний шлях виправлення вад та розвитку особистості учнів з ООП. В індивідуальній програмі розвитку вчитель та асистент вчителя за допомогою команди психолого-педагогічного супроводу на основі рекомендацій ІРЦ визначає основні корекційні цілі навчання, відповідні адаптації та модифікації навчального матеріалу, доповнюючи розгорнутою характеристикою учня, де звертається увага на індивідуальну структуру дефекту дитини з особливими освітніми потребами, її досвід, інтереси, намагання, здібності та поведінку. Таким чином, спільними зусиллями педагогічного колективу освітнього закладу можна здійснити прогноз розвитку дитини з ООП, визначити зміст, методи і форми корекційної роботи та індивідуального підходу. На кожному уроці вчитель добирає кілька корекційних завдань, які обумовлені дидактичною

метою уроку і характером навчального матеріалу. Важливо проводити корекційну роботу в системі кожен день, на кожному уроці, обираючи відповідні корекційні завдання, які фіксуються в конспекті уроку.

Л. Прядко виділяє такі засоби корекції з урахуванням конкретної категорії порушення, як:

- адаптація змісту освіти до пізнавальних можливостей учнів;
- наочність навчання;
- уповільненість процесу навчання;
- повторюваність у навчанні та вихованні;
- оптимізація темпу роботи та динаміки втомлюваності;
- включення учня в діяльність, спрямовану на подолання труднощів і перешкод;
- позитивні емоції педагога як засіб стимулювання дітей до діяльності й

спілкування;

- стимулююча функція педагогічної оцінки.

До цього можна додати, що основою навчання в інклюзивному класі є застосування індивідуального та диференційованого підходів, оскільки вчителю доводиться працювати з різноманітним дитячим колективом. Ефективність навчання залежить від того, наскільки вчителю вдасться врахувати індивідуально-психологічні можливості кожної дитини й створити відповідні освітньо-корекційні умови. За визначенням С. Миронової, «здійснювати індивідуальний підхід до навчально-виховного процесу – означає, що, працюючи з цілим класом, треба орієнтуватися на кожну дитину окремо, на її індивідуальні якості. Індивідуальний підхід передбачає таку організацію навчального процесу, за якої при доборі способів, темпу навчання враховуються індивідуальні особливості учнів, неоднаковий рівень розвитку їхніх здібностей». Таким чином, реалізуючи індивідуальний підхід до дітей з особливими освітніми потребами, вчитель повинен адаптувати навчальний матеріал в межах одних і тих же завдань та однакового змісту навчання. Наприклад, завдання, які вчитель пропонує вголос для всіх учнів класу, для дітей з порушеннями слуху він має надрукувати, для дітей з порушеннями зору застосовувати аудіозаписи вправ, якщо вони не можуть прочитати їх в підручнику, або використовувати наочні матеріали зі збільшеним шрифтом тощо. Такі адаптації застосовуються, коли всі учні навчаються за однією програмою і повинні оволодіти однаковими знаннями, уміннями й навичками. Коли ж деякі учні мають відставання в розумовому розвитку, варто застосовувати модифікації змісту навчального предмета, тобто зміну його концептуальної складності. Однак модифікації слід розглядати як останній засіб, який можна застосувати після того, як повною мірою були розглянуті можливості іншої адаптації (використання техніки, додаткових людських або інших ресурсів). Стосовно окремих дітей (наприклад, тих, хто має лише порушення зору або аналогічні порушення) модифікація рівня навичок, необхідних для засвоєння матеріалу, була б зовсім недоречною. При модифікації скорочується зміст навчального матеріалу, визначаються основні поняття, які учень повинен засвоїти.

Т. Сак радить розподіляти навчальний матеріал для дітей з розумовими вадами на три категорії:

- те, що школяр повинен засвоїти обов'язково;
- те, що він має знати;
- те, що він може знати.

Таким чином акцентується увага на першій категорії знань, «інформацію з інших категорій треба викладати вже після того, як дитина з особливими освітніми потребами опанувала ключові, найсуттєвіші відомості. Якщо не дотримуватися такої послідовності, пам'ять учня переважantly інформативна, а знання будуть формальними».

В інклюзивному класі одним із показників ефективно налагодженого навчання вважається парна та групова форми організації освітньої діяльності. При цьому освітній процес структурується так, щоб забезпечити достатню взаємодію, підтримку, повагу й прийняття кожного школяра в класному колективі. У співпраці учні навчаються мислити, обговорювати та розв'язувати проблеми, ефективніше переносити набуті знання, уміння

й навички в нові нестандартні умови. Для дітей з особливостями розвитку парна та групова діяльність допомагають зменшити рівень стресу й тривожності, пасивності внаслідок невпевненості у своїх силах, що сприяє формуванню позитивного ставлення до навчального матеріалу і навчального досвіду загалом. Крім того, під час співпраці створюються умови для налагодження міжособистісних стосунків між дітьми, що позитивно впливає на їхній соціальний розвиток.

Таким чином, інклюзивна освіта є однією з альтернативних форм навчання для дітей з особливими освітніми потребами, що дозволяє їм навчатися за місцем проживання, перебувати в соціумі та реалізувати свої потенційні можливості, здібності та нахили. Впровадження нових підходів потребує побудови якісно нового освітнього середовища дитини. Це стосується не лише зміни формату стосунків між учнями, батьками та вчителями, а й організації простору й класу. У Новій українській школі заохочується інклюзивна освіта і вона має відображати одну з головних демократичних ідей – усі діти є цінними й активними членами суспільства.

Інклюзивне навчання — це виклик вітчизняній системі освіти. Виклик вчителям, які ніколи раніше не проводили уроки з дітьми з ООП, тож не знають, як адаптувати або модифікувати план уроку та як розподілити обов'язки з асистентом вчителя. Виклик батькам, які не знають, чого очікувати від звичайного освітнього закладу? Виклик учням, які часто виявляються заручниками шкільних приміщень із високими сходами й без пандусів і упередженого ставлення однокласників та їхніх батьків.

Але все це тимчасові труднощі, які необхідно подолати на шляху докорінних змін - не лише застарілої системи освіти, а й свідомості українського суспільства, забезпечення доступності навчання, роботи та повноцінного життя людей з особливими освітніми потребами.

Список використаних джерел та літератури

1. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. *Голос України*. 2020. 17 березня (№ 50). С. 12-19.
2. Заєркова Н. В., Трейтєк А. О. Інклюзивна освіта від А до Я: порадник для педагогів і батьків, 2016. 68 с.
3. Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні [Електронний ресурс] Режим доступу: http://osvitportal.loda.gov.ua/inklyuzyvna_osvita_dlya_ditey_z_osoblyvymy_potrebamy_v_ukraini
4. Конвенція про права осіб з інвалідністю: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.

Савчук К.П.,
практичний психолог
ДНЗ №7 «Золотий ключик»
м. Старокостянтинів

Прогнозування та профілактика «професійного вигорання» у педагогічних працівників.

У статті розглядається актуальна проблематика «професійного вигорання» педагогів в освітньому процесі. Окреслено основні причини та фактори, які є передумовою виникнення «професійного вигорання». Обґрунтовані напрями діяльності практичного психолога в роботі з педагогічним колективом, щодо профілактики та подолання синдрому «професійного вигорання».

Ключові слова: «професійне вигорання», «емоційне вигорання», стрес, педагог, практичний психолог, профілактика, професійна діяльність.

У контексті світової економічної кризи, політичної нестабільності, стрімкого розвитку технологій та загострення соціальних проблем прискорюється темп життя, постійно